

В.П. ГЕЛЮТА¹, О.П. ВИСОЦЬКА¹, І.С. БЕСЕДІНА²

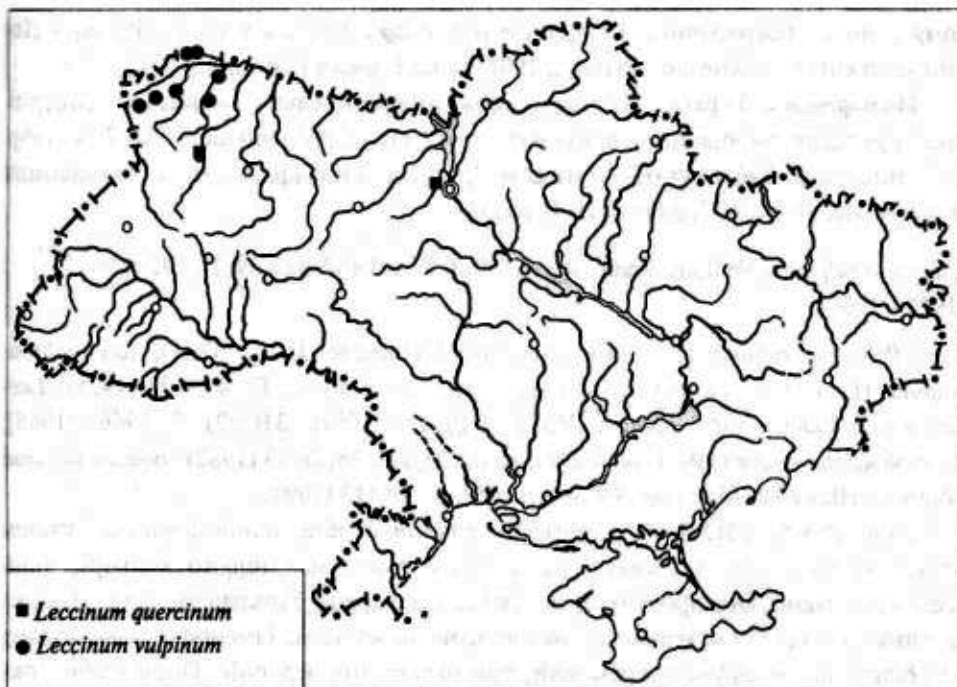
¹ Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, м. Київ, 01601, Україна
mysol@botany.kiev.ua

² Полтавський педагогічний університет ім. В.Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003, Україна

НОВІ ВИДИ РОДУ *LECCINUM* GRAY (BOLETACEAE) В УКРАЇНІ

Ключові слова: Boletaceae, Leccinum, Україна, Західне Полісся, Волинь

Рід *Leccinum* Gray (Boletaceae, Boletales) налічує 30 видів (Kirk et al., 2001). В Україні до останнього часу було відомо лише дев'ять з них. Це *L. aurantiacum* (Bull.) Gray, *L. crocipodium* (Letell.) Watling, *L. duriusculum* (Schulzer) Singer, *L. griseum* (Quél.) Singer, *L. holopus* (Rostk.) Watling, *L. oxydabile* (Singer) Singer, *L. pseudoscabrum* (Kallenb.) Šutara, *L. scabrum* (Bull.) Gray та *L. versipelle* (Fr. et Hök) Snell (Ганжа, 1977; Зерова та ін., 1979; Вассер та ін., 1991; Гелюта та ін., 2001; Дудка та ін., 2004). Всі вони є спеціалізованими мікоризоутворювачами, вузько приуроченими до певних деревних порід. Так, *L. aurantiacum* в Україні утворює мікоризу лише з осикою, *L. duriusculum* — з білою тополею, *L. holopus*, *L. oxydabile*, *L. scabrum* та *L. versipelle* — з березою, *L. griseum* та *L. pseudoscabrum* — з грабом, а *L. crocipodium* пов'язаний з дубом і буком. Під час мікологічного обстеження території Полісся ми виявили ще два види роду *Leccinum* — *L. quercinum* (Pilát) E.E. Green et Watling, приурочений до дуба, та *L. vulpinum* Watling, який має симбіотрофні зв'язки з сосною. Оскільки у вітчизняній літературі відомості про ці два види відсутні, нижче наводимо їх найголовніші синоніми та описи, зроблені на основі зібраних нами зразків і літературних відомостей (Dermek, 1976; Moser, 1983; Phillips, 1983; Сержанина,

Поширення в Україні *Leccinum quercinum* (Pilát) E.E. Green et Watling та *L. vulpinum* Watling
 Distribution of *Leccinum quercinum* (Pilát) E.E. Green et Watling and *L. vulpinum* Watling in Ukraine

1984; Gumińska, Wojewoda, 1988; Grünet, Grünet, 1995; Urbonas, 1997; Янсен, 2004), а також карту їх поширення в Україні (рисунок).

Leccinum quercinum (Pilát) E.E. Green et Watling, Notes R. bot. Gdn Edinb. 29: 151 (1969)
 Syn.: *Krombholziella quercina* (Pilát) Šutara, Česká Mykol. 36(2): 82 (1982); *Boletus quercinus* (Pilát) Hlaváček, Mykologický Sborník 67(3): 87 (1990).

Шапинка (5)7—15(20) см у діаметрі, товстом'ясиста, напівсферична, згодом опуклорозпростерта, до плоскорозпростертої, схожа на перевернуту подушку, оранжево-бура, буре забарвлення домінує. Шкірка бархатиста, помітно виступає за край, дещо тріщинувата. Гіменофор світло-сірий, з часом набуває сіро-жовтого насиченого забарвлення. Пори дрібні, нерівні. Спорова маса жовто-бура. Спори 12—16(18,5) × 4—5 мкм, циліндрично-видовжені, гладенькі, жовто-оливкові. Ніжка 6—15(20) × 2—4(5) см, центральна, циліндрична, потовщена до низу, вкрита поздовжніми волокнистими лусками коричневого кольору, бархатиста. М'якуш білий, щільний, на розрізі набуває синьо-фіолетового до синьо-чорного кольору, з приємним слабким запахом, добрий на смак. Плодові тіла з'являються з червня до жовтня. Мікоризоутворювач з дубом. Зростає в дубових і мішаних з дубом лісах. Добрий їстівний гриб.

Трапляється майже по всій Європі (Gumińska, Wojewoda, 1988; Urbonas, 1997), відомий у Білорусі на території Біловеської Пуші та у Житковицькому і Каменець-

кому районах (Сержанина, 1986; Гапиенко и др., 2006), а також у Росії — Ленінградській обл. (Коваленко и др., 1998) та на Кавказі (Сопина, 2001).

Поширення в Україні. Волинська обл., північно-східні околиці м. Ківерці, праворуч від автомобільного шляху Ківерці-Рожище, дубовий ліс, 23.09.2006, збір. О.П. Висоцька; Київська обл., смт Буча Ірпінської міськради, північна околиця, дубовий ліс, 08.09.1977, збір. В.П. Гелюта.

***Leccinum vulpinum* Watling, Trans. & Proc. Bot. Soc. Edinburgh 39(2): 197 (1961) [1959—1960]**

Syn.: *Polyporus vulpinus* (Link) Fr., Syst. mycol. (Lundae) 1: 361 (1821); *Xanthochrous vulpinus* (Link) Bourdot et Galzin, Bull. trimest. Soc. mycol. Fr. 41: 202 (1925); *Leccinum aurantiacum* var. *vulpinum* (Watling) Pilát, Z. Pilzk. 31(1/2): 7 (1966) [1965]; *Krombholziella vulpina* (Watling) Šutara, Česká Mykol. 36(2): 83 (1982); *Boletus vulpinus* (Watling) Hlaváček, Mykologický Sborník 67(4—5): 113 (1990).

Шапинка 5—15(20) см у діаметрі, товстомясиста, напівсферична, згодом опуклорозпростерта, червоно-бура, з часом темно-малинового кольору, який особливо інтенсивно проявляється з віком, поверхня бархатиста, суха. Шкірка шапинки по краю виступаюча, хвиляста, не знімається. Гіменофор у молодому віці білий, потім сірувато-кремовий, при натисканні червоніє. Пори дрібні, округлі, спочатку білуваті чи кремові, пізніше сірі до буруватих. Спорова маса жовто-бура, бура з оливковим відтінком. Спори еліпсоїдно-веретеноподібні, гладенькі, медово-буруваті, 13—16 × 4—5 мкм. Ніжка 6—15 × 2—5 см, центральна, циліндрична, потовщена донизу, біля основи зеленкувата, вкрита поздовжніми волокнистими червонувано-бурими, до темно-бурих, лусками, бархатиста. М'якуш білий, щільний, особливо в ніжці, на розрізі набуває синьо-зеленого кольору, з приємним запахом, добрий на смак. Плодові тіла з'являються з середини червня до початку жовтня. Мікоризоутворювач з *Pinus sylvestris* L. Зростає в соснових лісах. Добрий їстівний гриб.

Дуже схожий з *L. quercinum*, *L. piceinum* Pilát et Dermek та *L. aurantiacum*, проте відрізняється від них червоно-коричневим кольором шапинки, бурими лусками на ніжці, наявністю темно-сірих плям, виразно помітних при розрізі шапинки. Крім того, він приурочений винятково до сосни. Трапляється майже по всій Європі: Англія, Данія, Естонія, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Російська Федерація, Словаччина, Фінляндія, Франція та Швеція (Dermek, 1976; Gumińska, Wojewoda, 1988; Urbonas, 1997). Для території Росії відомий з Іркутської, Ленінградської, Псковської та Ярославської областей (Астапенко, 1990; Столярська, 1993; Лазарева, 1998; Коваленко, Морозова, 1999). Занесений до Червоного списку грибів Польщі як вид, щодо якого бракує інформації для встановлення категорії вразливості (Wojewoda, Ławgynowich, 1992).

Поширення в Україні. Волинська обл.: Камінь-Каширський р-н, за 4 км на південний захід від с. Качин, правий берег р. Турія, сосняк зеленомошний, 07.07.2000, збір. В.П. Гелюта; там само, 05.08.2001, збір. В.П. Гелюта, І.С. Беседіна; Любешівський р-н, регіональний ландшафтний парк «Прип'ять-Стохід», за 1,5 км

на північний схід від с. Заріка, урочище Галині гори, узлісся соснового лісу, 07.09.2006, збір. О.П. Висоцька; північні береги оз. Біле, 13.08.1998, збір. І.С. Беседіна; Любомльський р-н, північно-західний берег оз. Великого Згоранського, чистий сосняк, 09.09.1988, збір. В.П. Гелюта; Маневецький р-н, південні околиці с. Градизьк, сосняк вересковий із домішкою берези, 19.08.2006, збір. В.П. Гелюта та М.П. Гелюта; Ратнівський р-н, північно-західні околиці с. Залухів, сосняк, 09.07.1998, 13.07.2000, збір. В.М. Гелюта; Старовижівський р-н, західні околиці с. Борзова, ур. Горватниця, сосняк, початок 60-х рр. минулого століття, збирав В.П. Гелюта.

Астапенко В.В. Связи микоризных грибов с древесными породами в Среднем Приангарье // Микол. и фитопатол. — 1990. — 24, вып. 5. — С. 389—397.

Вассер С.П., Брунь Г.О., Гізбуліна В.К. Хемотаксономічне дослідження грибів порядку Boletales Gilb. // Укр. ботан. журн. — 1990. — 47, № 4. — С. 379—382.

Ганжа Р.В. Про екологічні групи грибів порядку Boletales // Укр. ботан. журн. — 1977. — 34, № 4. — С. 379—382.

Гапиенко О.С., Беломесяцева Д.Б., Кобзарь Н.Н. и др. Макромицеты, микромицеты и лишенизированные грибы Беларуси. - Минск: ИВЦ Минфина, 2006. — 501 с.

Гелюта В.П., Вакаренко Л.П., Дубина Д.В. та ін. Заказник «Любче». Природні умови, біорізноманітність, збереження та управління. — Київ, 2001. — 224 с.

Дудка І.О., Гелюта В.П., Гайова В.П. та ін. Гриби // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. — К.: Інтерекоцентр, 1997. — С. 163—182, 527—544.

Дудка І.О., Гелюта В.П., Тихоненко Ю.Я. та ін. Гриби природних зон Криму. — К.: Фітосоціоцентр, 2004. — 452 с.

Зерова М.Я., Сосін П.Є., Рожченко Г.Л. Визначник грибів України. Т. 5, кн. 2. — К.: Наук. думка, 1979. — 564 с.

Коваленко А.Е., Морозова О.В. Матеріали к изучению агарикоидных базидиомицетов Псковской и Новгородской областей // Микол. и фитопатол. — 1999. — 33, вып. 2. — С. 65—70.

Коваленко А.Е., Морозова О.В., Фомина Е.А., Сяркусила О. Агарикоидные и болетоидные базидиомицеты о-ва Валаам. I // Микол. и фитопатол. — 1998. — 32, вып. 2. — С. 14—26.

Лазарева О.Л. Шляпочные грибы Ярославской области. II // Микол. и фитопатол. — 1998. — 32, вып. 2. — С. 24—31.

Сержанина Г.И. Шляпочные грибы Белоруссии. Определитель и конспект флоры. — Минск: Наука и техника, 1984. — 407 с.

Сопина А.А. Агарикоидные базидиомицеты горных лесов бассейна р. Белой (Северо-Западный Кавказ). I // Микол. и фитопатол. — 2001. — 35, вып. 2. — С. 30—43.

Столярская М.В. Дополнение к флоре макромицетов Нижне-Свирского заповедника // Микол. и фитопатол. — 1993. — 27, вып. 2. — С. 17—23.

Янсен П. Все о грибах. — СПб: ООО «СЗКЭО Кристал», 2004. — 160 с.

Dermek A. Huby lesov, polí a lúk. — Bratislava: Osveta, 1976. — 436 s.

Grünet H., Grünet R. Grzyby. — Warszawa: Geo Center, 1995. — 288 s.

Gumińska B., Wojewoda W. Grzyby i ich oznaczenie. — Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne poleca, 1988. — 508 s.

Kirk P.M., Cannon P.F., David J.C., Stalpers J.A. Ainsworth & Bisby's dictionary of the fungi. Ninth Edition. — Egham: CAB International, 2001. — 655 p.

Moser M. Die Röhrlinge und Blätterpilze (Polyporales, Boletales, Agaricales, Russulales). — Stuttgart; New York: Gustav Fischer, 1983. — 535 S.

Phillips R. Mushrooms. — London: Pan Books, 1983. — 287 p.

Urbanas V. Lietuvos grybai. Kempiniečiai (Polyporales), Žvynbaravykiečiai (Strobilomycetales), Baravykiečiai (Boletales), Guoteniečiai (Hygrophorales). T. 8, kn. 1. — Vilnius: UAB «Valstiečių laikraštis», 1997. — 200 p.

Wojewoda W., Lawrynowich M. Czerwona lista grzybów wielkoowocznikowych zagrożonych w Polsce // Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z. (red.). Lista roślin zagrożonych w Polsce (Wyd. 2). — Kraków: Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, 1992. — S. 27—56.

Рекомендує до друку
І.О. Дудка

Надійшла 07.03.2007

*В.П. Гелюта*¹, *О.П. Высоцкая*¹, *И.С. Беседина*²

¹ Інститут ботаніки ім. Н.Г. Холодного НАН України, м. Київ

² Полтавський педагогічний університет ім. В.Г. Короленко

НОВЫЕ ВИДЫ РОДА *LECCINUM* GRAY (BOLETACEAE) В УКРАИНЕ

Приводится информация о распространении новых для Украины видов *Leccinum quercinum* (Pilát) E.E. Green et Watling и *L. vulpinum* Watling (Boletales). Дается их краткая характеристика.

Ключевые слова: Boletaceae, Leccinum, Украина, Западное Полесье, Волинь

*V.P. Heluta*¹, *O.P. Vysotska*¹, *I.S. Besedina*²

¹ M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

² V.G. Korolenko Poltava Pedagogic University

NEW SPECIES OF THE *LECCINUM* GRAY GENUS (BOLETACEAE) IN UKRAINE

Brief descriptions and information about distribution of *Leccinum quercinum* (Pilát) E.E. Green et Watling and *L. vulpinum* Watling (Boletales), new species for Ukraine, are given.

Key words: Boletaceae, Leccinum, Ukraine, West Polissia Region, Volhynian oblast.